

Martin Lutheruse

Raamat

Ristiinimese wabadusest

Eestistanud A. Hoffmann, Jakobi õpetaja

Tallinnas 1917 Eestimaa Õpetajate Ühisuse Kirjastusel

Sissejuhatuseks

Usupuhastuse 400=aastase juubeli puhul pidid mitmed usupuhastaja kirjatööd Eestikeeles ilmuma. Sest waimu kangelase mälestust austatakse kõigeparemini seeläbi, et tema waimu wara korjatakse ja rahvast sellega tutwustatakse. Praeguse aja olud ei lubanud niisuurt tööd. Siis pidi ometi üks raamatuke uueste ilmuma ja koguduse kätte antama, milles selle waimu kangelase iseloom küll väga selgeste ennast awaldab, raamatuke „ristiinimese wabadusest.“

Raamat on 1520 aastal kirjutatud. See oli usupuhastamise kewade aeg, kui kõik tärkamas ja õitsemas oli. Siis oli esimese armastuse ja waimustuse aeg. Ei olnud weel ümber ristijate ega talurahwa mässu härmatus noore õitsewa taime peale langenud. Ei olnud ka weel lahkuminek katoliku kirikust teoks saanud, waid Lutherus lootis alles, et katoliku kirik jälle elule ärkab. Sel kewadisel ajal kirjutas tema oma 3 suurt usupuhastuse kirja, mis läbi ta kogudusele uue ilma waate, uued elupaleused pakub. Neist kolmest kõigelühem, aga ühtlasi kõige tähtsam on käesolew raamat. Usupuhastamise aja wõitlemised kujunewad siin kõigeselgemalt. Mis usk on, kudas usu läbi hing Jumala poole tõuseb, Kristusega ühineb, Kristuse õigust ja kõik tema annid kätte saab, seeläbi wabaks saab, seda on Lutherus siin eeskujulikult näidanud. Eeskujulikul wiisil seletab tema, kudas nõnda nimetatud head teod midagi wäärt ei ole, kui inimene nendega enesele midagi tahab pärida, olgu ka oma õndsust. Et kõlblust kõlbluse enese pärast tuleb nõuda ei ole mitte uema aja leidus, waid on selgeste meie raamatust lugeda. Nõnda wõime ka meie raamatust palju õppida, kui meie seda järelemõtlemisega loeme.

Muidugi kujutab raamat kuueteistkümnema aastasaja olusid. Mõni lause näitab meile wõõras olevat, mõned näitab ta seda seletawat, mis meile wastuwaidlemata selge on. Siin peame seda silmas pidama, et Lutherus rahwale kirjutab, kes weel katoliku kiriku arwamistes wangis oli ja et tema oma ilma waade ka alles hiljuti katoliku omast oli wälja peasenud. Seda enam püüab tema uut ilma waadet kõiki pidi selgeks teha.

Lutherus saatis „ristiinimese wabaduse“ alandliku kaaskirjaga paawstile, lootes et paawst tema seletust õigeaks tunnistab ja kirikust parandusi läbi wiib. See lootus ei läinud täide. Samal aastal pani paawst teda kiriku wande alla. Palju waewa on Lutherus näinud, palju on ewang. Lutheruse usu kogudus kannatada saanud. Aga nad jäid oma usule truuks, sest nad pidasid tõtt kalliks. Jäägem ka meie oma usule truuks, laskem usuelu jälle üles õhutada. Seks tungigem usupuhastamise aja waimlise päranduse sisse. Warandused, mis seal warjule on pandud, ei ole oma wäärtust kaotanud. Wabadusele tahab meie aeg jõuda. Õigele wabadusele juhatab Lutheruse raamatuke. Siis wõta ja loe.

Ristiinimese wabadusest

Esimeseks, et meie selgeste tunda saaksime, mis ristiinimene õiete on, ja missugune lugu wabadusega on, mida Kristus temale on toimetanud ja annetanud, nagu Paulus mitmes kohas kirjutab, siis tahan ma need kaks sõna ette otsa seada: Ristiinimene on waba peremees kõikide asjade üle ega ole kellegi käsualune. Ristiinimene on kõikide asjade teenija sulane ja igauhe alla heidetud.

Need kaks otsust on selgeste Pauluse kirjadest lugeda, nimelt 1. Kor. 9: „Ehk ma küll kõikide alt waba olen, olen ma ometi kõikide sulaseks heitnud“. Niisamati Rom. 13: „Ärgu olgu teil kellegagi midagi wõlgu, kuid et teie üks teist armastate. Aga armastus on allaheitlik ja käsualune sellele, mida ta armastab“¹. Niisamati Kristuse kohta Kal. 4: „Jumal andis oma Poja, et ta naesest pidi sündima ja käsu alla saama.“

Teiseks: et neist kahest teine teise wastu käiwast sõnast wabaduse ja orjuse kohta aru saada, siis tuleb meil selle peale mõtelda, et iga ristiinimese sees kaks olemist on, teine waimulik, teine lihalik. Hinge poolest nimetatakse teda waimulikuks, uueks, seespidiseks inimeseks, aga liha ja vere poolest ihulikuks, wanaks, wäljaspidiseks inimeseks. Ja selle kahesuguse olemise pärast nimetab teda püha kiri neis kohtades, mis otse teine teise wastu näiwad käima, nagu ülewal seletati, kord wabaks, kord jälle orjaks.

Kolmandaks. Kui meie seespidist, waimulikku inimest tähele paneme, et aru saada, mis selleks tarwis läheb, et ta waga waba ristiinimene wõiks olla, siis on selge, et ei ükski wäline asi, olgu ta mis tahes, teda wabaks ega wagaks teha ei wõi, kui aga tema wagadus ja wabadus ise. Ega ole ka tema kurjus ja patuorjus ihulik ega wälispidine asi. Mis abi on hingel sellest, kui ihu wangis ei ole, kui ta priske ja terve on, sööb ja joob, elab, nagu ta tahab? Niisamati, mis kahju wõib see hingele teha, kui ihu wangis, haige, wäsinud, näljas, jänus ehk walus on, olgu see küll tema tahtmise wastu. Neist asjust ei ulata ükski hinge ligi, ega jõua ükski neist hinge wabastada ega wangistada, wagaks ega kurjaks teha.

Neljandaks. Nõnda ei ole siis hingel sellest ühtegi kasu, kui ihu ennast pühade riietega ehitab, nagu preestrid ja waimulikud mehed teewad, ega ka sellest, kui ta kirikutes ehk pühades paikades wiibib ehk pühade asjade külge puutub. Ega aita põlwili laskmine, paastumised, rändamised ega muudhead teod, mis iial ihu läbi ehk ihu sees wõiwad sündida, niikaua, kui inimene hinges on. Peab hoopis teistsugune asi olema, mis hingele wagadust ja wabadust toimetab ja kingib. Sest kõiki neid ülewal nimetatud asju, tegusid ja wiisisid wõid ehk ka mõne kurja, petise, salaliku inimese juurest leida. Pealegi sünnitawad paljad wäljaspidised kombad ainult salalikku meelt. Selle wastu ei tee see hingele ühtegi, kui ihul pühi riideid ei ole, kui ta mõnes pühatumas paigas wiibib, sööb, joob, kui ta ei põlwita ehk jätab kõiki neid kombeid pidamata, mida ülewal nimetatud salalikud peawad.

Wiendaks. Ei ole hingel ei taewas ega maa peal mingit muud asja, mille sees ta elada, waga, waba ja kristlik wõiks olla, kui aga püha ewangeelium, Kristuse kuulutatud Jumala sõna, nagu ta ise ütleb Joan. 11.: „Mina olen ülestöusmine ja elu, kes minu sisse usub, see peab elama“; niisamuti ka 14 peatükis: „Mina olen tee ja tõde ja elu“; niisamuti Matt. 4: „Inimene ei ela mitte üksipäinis leiwest, waid igast ühest sõnast, mis Jumala suust wälja tuleb“.

¹ Nõnda paneb Lutherus siinkohal neid püha kirja sõnu ümber, wist ladina keelse ümberpaneku (Vulgata) järel.

Seepärast peame meie julged olema, et hing kõigist asjust ilma wõib olla, muud kui Jumala sõnast mitte, ja ilma Jumala sõnata ei wõi ükski asi teda aidata. Aga kui tal Jumala sõna on, siis ei lähe temale ka ka muud midagi tarvis, waid temal on sõnas kõike küllaga: rooga, rõõmu, rahu, walgust, ilu, õigust, tõtt, tarkust, wabadust, ja kõike warandust rohkeste. Nõnda meie loeme ka Taaweti lauluraamatus, iseäranis 110=mas laulus, et prohwet ühtki asja rohkem ei himusta, kui Jumala sõna. Ja pühas kirjas loetakse seda kõige suuremaks nuhtluseks ja kõige hirmsamaks Jumala wiha ülesnäitamiseks, kui ta oma sõna inimestelt ära wõtab. Jällegi ei ole suuremat armu olemas, kui seda, et ta oma sõna läkitab, nagu 107 laulus kirjutatud on: „Ta läkitas oma sõna ja parandas neid.“ Ega ole Kristus muu pärast tulnud, kui aga Jumala sõna kuulutama. Ka apostlid, piiskopid, preestrid ja kõik waimulik seisus on ainu üksi sõna pärast kutsutud ja seatud, ehk küll nüüd paraku lugu teisiti näib olewat.

Kuuendaks. Sina küsid: „Mis sõna see siis on, mis nii suurt armu annab, ja kudas pean ma seda tarvitama?“ Wastus: See ei ole muud kui Kristuse kuulutatud jutlus, nagu ewangeelium seda sisaldab; ta on selleks antud ja saadab seda ka korda, et sa oma Jumalat enesega kuuled rääkiwat, kudas kõik su elu ja töö ei ole midagi Jumala ees, waid pead kõigega, mis sinu sees on, igaweste hukka saama. Kui sa seda õiete usud, nagu su kohus on, siis pead sa enese pärast meelt heitma ja Osea ütlemist tõeks tunnistama: Israel, sinu sees ei ole muud kui hukatus, aga sinu õnnistus tuleb üksnes minu käest². Et sa aga enese käest, ja sellega hukatuse teelt wõiksid peaseda, siis pakub sulle Jumal oma armsa Poja, Jeesuse Kristuse ja laseb sulle oma elawa kosutawa sõna läbi kuulutada: „Anna ennast kindla usuga Jeesuse omaks ja looda julguste tema peale, siis antakse sulle selle usu pärast kõik sinu patud andeks, siis oled sa kõigest hukatusest peastetud, õige, tõsine, täis rahu, waga; siis kõik käsk on täidetud, ja sina oled kõigist asjust waba, nagu Paulus ütleb Rom. 1: „Kes usust õige on, peab elama“ ja Rom. 10: „Sest käsu ots on Kristus, õigeseks igauhele, kes usub.“

Seitsmendaks. Seepärast peaks õieti iga ristiinimese ainuke tegu ja harjutus olema, et ta Jumala sõna ja Kristuse sees juurduks ja seda usku alati harjutaks ja kaswataks. Sest ükski muu tegu ei wõi meid õigeteks ristiinimesteks teha, nagu Kristus Joann. 6 juutide wastu ütles, kui nad tema käest küsisid, mis nad pidid tegema, et nad Jumala tööd wõiksid teha. Tema wastas: „See on Jumala töö, et teie selle sisse usute, keda tema on läkitanud.“ Tema üksipäinis ongi Isast selleks seatud.

Seepärast on õige usk Kristuse sisse neile üliwäga suur warandus; sest tema toob kõik õndsust enesega ja wõtab meilt kõik hukatust ära, nagu Markuse wiimses peatükis lugeda on: „Kes usub ja keda ristitakse, see peab õndsaks saama, aga kes ei usu, seda peab hukka mõistetama.“ Seepärast ütleb ka Jesaias 10, 23 ülejäänud usklikekudest nõnda: „Mis temast üle jääb, peab ümber pöörama; lõpetamine on ära määratud, õigus wõtab rohkeste wõimust.“ Ta tahab sellega öelda, et usk mille sees muud midagi tarwis ei ole õiguseks ja wagaduseks: Niisamuti ütleb ka Paulus Rom. 10: „Südamega usutakse õiguseks.

Kaheksandaks. Kust see aga tuleb, et usk üksipäinis wõib õigeks teha ja nii äraarwamata suurt rikkust anda ilma käsu tegusita, kuna ometi nii mitmesugused käsu eeskirjad, teod ja wiisid kirjas ülewal on. Siin tuleb hoolega tähele panna ja truusti meelde tuletada, et üksnes usk wagaks, wabaks ja õndsaks teeb ilma käsu tegusita, nagu pärast pikemalt seletatakse. Ka on tarwis teada, et kõik püha kiri kahte järku jaotatakse: teine on Jumala käsk ehk seadus; teine tema lubadused ehk töötused. Käsud õpetawad ja

2 Nõnda paneb Lutherus sellel kohal Osea 13,9 ümber, wist Vulgata järel.

nõuavad et mitmesuguseid head tegusid tuleb teha; aga seega nad ei ole veel tehtud. Nemad juhatawad küll, aga nad ei aita mitte. Nemad õpetavad mis tuleb teha, aga jõudu selleks nad ei anna. Nõnda on nad ainult selleks seatud, et inimene neist tunneks, kui jõuetu ta on heale tööle ja et ta enese kohta kahtlaseks jääks. Seepärast nimetatakse neid wanaks testamendiks ja neid tuleb wana testamendi hulka lugeda. Et meie käskusid täita ei jõua, seda näeme selgesti sellest sõnast: Sa ei pea himustama. Sest ükski inimene ei jõua ilma kurja himuta olla, ta tehku mis tahes. Seepärast jääb ta enese pärast araks ja hakkab mujalt abi otsima, et ta kurjast himust lahti saaks ja nõnda käsku täidaks ühe teise läbi, kuna ta seda enesest ei jõua. Niisamasugune lugu on ka teiste käskudega.

Üheksandaks. Kui nüüd inimene käskude läbi oma jõuetust on ära tunnud, siis tõuseb temal hirm, kudas ta oma süü wõiks tasuda. Sest käsku tuleb täita, ehk inimene satub needmise alla. Nõnda on ta õieti alandatud ja omast meelest waene ega leia enese seest midagi, mille läbi ta wõiks õigeks saada. Siis tuleb teine sõna, jumalik töötus ja lubamine, ja ütleb nõnda: Kas sa tahad kõiki käskusid täita ja oma kurjadest himudest ja pattudest lahti saada, nagu käsud sunniwad ja nõuavad? Hea küll! Usu Kristuse sisse; tema sees luban ma sulle kõik armu, õigust, rahu, wabadust. Kui sa usud, siis sul on. Kui sa ei usu, siis jääd neist ilma. Sest mis sa tegude läbi ei saa, ehk neid küll kuigi palju on, aga nad ometi ei aita, seda saad kergelt ja ühe korraga usu läbi. Sest ma olen neid kõiki usu sisse mahutanud nagu ühte lasusse, nõnda et kellel usku on, sellel peab kõike seda olema ja ta peab õnnis olema. Aga kellel usku ei ole, peab neist kõigist ilma jääma.

Nõnda annawad Jumala töötused seda, mis käsud nõuavad, ja saadawad korda, mis käsud ette kirjutawad, et kõik Jumalast oleks nii hästi käsk kui käsu täitmine. Tema ükspäinis käsib, tema ükspäinis täidab. Seepärast on Jumala töötused uue seaduse sõnad ja neid tuleb kõiki uue testamendi hulka lugeda.

Kümnendaks. Need sõnad on nagu kõik muud Jumala sõnad pühad, õiged, ustawad, wabad, rahu ja kõike heldust täis. Kes neid õige usuga enese sisse imeb, selle hing saab nii täiesti temaga ühendatud, et kõik sõna headused ta hinge omaks saavad. Nõnda saab hing usu läbi ka Jumala sõna wäest pühaks, õigeks, ustawaks, wabaks, täis rahu ja heldust, õigeks Jumala lapseks, nagu Joann. 1 lugeda on: „Ta andis neile meelega Jumala lapsiks saada, kes tema nime sisse usuwad.“

Sellest võib kergeste tunda, mispärast usk nii palju jõuab, ja et ükski hea töö tema sarnane ei wõi olla. Sest ükski hea töö ei ole Jumala sõnaga nõnda kokku kaswanud nagu usk, ega wõi ka hea töö hinge sees olla, waid üksnes sõna ja usk juhatawad hinge. Missugune sõna on, seesuguseks saab ka hing tema läbi, nagu raud ise tulipunaseks läheb, kui seda tulde pistetakse. Nõnda meie näeme, et usust ristiinimesel küll saab; ega lähe temal mingit tegu tarwis, et waga olla. Kui temal selleks mingit tegu tarwis ei lähe, siis on ta wististi käskudest ja seadmistest wabastatud. Kui ta neist lahti on, siis on ta tõesti waba. See on kristlik wabadus. Ei mitte, et meie laiselda ja kurja teha tohime; waid see usk üksipäinis saadab seda korda, et meil õigeks ja õndsaks saamiseks mingit tööd enam tarwis ei lähe. Sest asjast tahame pärast poole laiemalt rääkida.

Üheteistkümnendaks. Edasi on usuga niisugune lugu, et kes teist usub, see usub seda see pärast, et ta teda waga ustawa mehe arwab olewat. Aga see on kõige suurem au, mida inimene teisele wõib anda; kuna suuremat teotust ei ole olemas, kui seda et ta teda tühiseks walelikuks, kergemeeliseks inimeseks

peab. Niisamuti, kui hing Jumalat kindlasti usub, siis peab ta teda ustawaks, wagaks, õigeks, ja annab talle sellega kõige suurema au, mis ta iial temale anda võib. Sest sellega tunnistab ta teda õigeks, sellega austab ta tema nime ja annab temale woli hingega nõnda teha, nagu tema tahab, sest ta ei ole sugugi kahe peal Jumala kohta, waid peab teda wagaks ja ustawaks kõikides tema sõnades. Aga selle wastu ei või Jumalat kurjemalt teotada kui seeläbi, et teda ei usuta; seeläbi tunnistab hing teda kõlbmataks, tühiseks, walelikuks ja salgab teda niisuguse umbusuga omalt poolt ära, ja peab omas südames oma tarkust Jumalaks, nagu mõistaks ta kõik parem, kui Jumal ise.

Kui nüüd Jumal näeb, et hing teda ustawaks peab ja teda nõnda usu läbi austab, siis austab ta teda ka omalt poolt ja peab teda wagaks ja ustawaks usu läbi. Sest see on õige ja kohus, et Jumalat ustawaks ja wagaks peetakse, ja see teeb õigeks ja ustawaks. Aga kes ei usu, need ei pea teda ustawaks, olgu küll et nad heade tegudega jahiwad ja waewa näewad.

Kaheteistkümnendaks. Usk siis annab hingele nii palju, et ta Jumala sõna suguseks jääb, wabaks, õndsaks, kõike armu täis. Aga weel rohkem: ta ühendab ka hinge Kristusega nagu pruudi peigmehega, ja selles abielus saab Pauluse sõnade järel Kristus ja hing üheks ihuks. Nõnda saab teise omandus, tema õnn nii hästi kui õnnetus ja kõik tema asjad ka teise omaks: mis Kristuse päralt on, see saab uskliku hinge omaks, mis hinge päralt – Kristuse omaks: Kristusel on kõik headus ja õndsus: need saawad hinge omaks; hingel on kõik kõlbmatus ja patt: need saawad Kristuse omaks. Siin algab rõõmustaw wahetus ja wõistlus. Et Kristus Jumal ja inimene on, kes iialgi ei ole pattu teinud, ja tema wagadus wõitmata, igawene ja kõigewägewam on, ja et tema uskliku hinge pattu pruudisõrmuse läbi, see on usu läbi, enese omaks tunnistab, nagu oleks tema ise seda teinud, siis peawad kõik patud tema sees äraneelatud ja ärauputatud olema. Sest tema wõitmata õigusest ei sa ükski patt jagu. Nõnda saab hing kõikidest pattudest puhastatud oma pruudisõrmuse, see on usu läbi, saab wallaliseks ja wabaks, ja teda ehitatakse peigmehe, see on Kristuse igawese õigusega.

Eks see ole rõõmus majapidamine, kui rikas, aus, waga peigmees, Kristus, seda waest, põlatud, kurja, langenud hinge omale wõtab, teda kõigest kurjast wabastab, kõige heaga ehitab! Nõnda on wõimata, et patud teda hukka mõistawad, sest nad on Kristuse peale heidetud ja tema sees ära neelatud. Seeläbi on hingel nii suur õigus, oma peigmehe ees, et ta kõikidest pattudest jagu saab, kui nad ka tema peale kipuwad. Sellest ütleb Paulus 1. Kor. 15: „Tänu Jumalale, kes meile wõimust annab meie Issanda Jeesuse Kristuse läbi, kelle sees surm on neelatud patuga.“

Kolmeteistkümnendamaks. Sellest sa näed mispoolest õigusega usu kohta niisuuri asju öeldakse, et tema kõiki käskusid täidab ja ilma muude tegudeta õigeks teeb. Sest sa näed, et üksipäinis usk esimest käsku täidab, kus nõutakse: Sa pead oma Jumalat austama. Kui sa jalatallani häid tegusid täis oleksid, siis sa ometi ilma usuta ei oleks waga ega annaks Jumalale au; ja nõnda oleks esimene käsk täitmata jäänud. Sest Jumalat ei saa austada, olgu siis et teda ustawaks ja täieste heaks peetakse, nagu ta tõe poolest on. Aga seda ei tee head teod, waid üksnes südame usk. Seepärast on usk üksipäinis inimese õigus ja kõigi käskude täitmine. Sest kes esimest pea käsku täidab, see täidab wissiste ja kergelt kõiki muid. Aga teod on iseenestest surnud, nemad ei või Jumalat austada ega kiita, ehk nad küll Jumala auks ja kiituseks wõiwad sündida. Aga meie räägime siin sellest, kes ei saa tehtud, nagu teod, waid kes ise tegew on, meistris, kes Jumalat austab ja tegusid teeb. See ei ole keegi muu kui südame usk; tema on kõige wagaduse pea ja tuum. Seepärast on see

kardetaw pime jutlus; kui õpetatakse, et Jumala käsku tuleb tegudega täita, kuna täitmine kõige esmalt usu läbi peab sündima, ja sellest siis kaswawad head teod wälja, nagu meie pärast poole seletame.

Neljateistkümnendaks. Tuleb weel edasi seletada, mis meil Kristuses on, ja mis suur warandus õige usk on. See on teada, et Jumal wana lepingu ajal ja juba enne seda kõik esimest sugu enesele eraldas, nii hästi inimestest kui loomadest; see esimene sugu oli wäga tähtis, ja tal oli kaks suurt eesõigust kõikide muude laste ees, nimelt olid esimese poja päralt walitsus ja preestriamet. Nõnda oli esimene poeg ilmlikus asjus peremees oma wendade üle, ja waimulik ehk paawst Jumala ees. See tähendab Jeest Kristust ette, kes õiete Jumala Isa esimene poeg on neitsist Maarjast. Seepärast on tema kuningas ja preester, aga waimulikult; sest tema riik ei ole maapealne ega maailma asjade sees, waid temal on waimulikud warandused, nagu tõde, tarkus, rahu, rõõm, õndsus j. n. e. Sellega ei ole ajalik warandus mitte eraldatud, sest kõik on tema meelewalla alla pandud, taewas ja maa peal ja surma wallas, ehk seda küll ei nähta, sest et tema waimulikult nägematast walitseb.

Niisamuti ei seisa tema preestri amet mitte wälistes kommetes ega pühades riides, nagu meie inimestest näeme, waid see on waimus nägemata, nõnda et tema Jumala palge ees alati omaste eest kostab ja iseennast ohwerdab ja kõik teeb, mis waga preester tegema peab. Ta palub meie eest, nagu Paulus Rom. 8 ütleb; ka õpetab ta meid seestpidi südames. Need kaks ongi preestri päris õiged ülesanded, sest nõnda paluwad ja õpetawad ka nähtawad ajalikud preestrid, kes inimeste seast on wõetud.

Wiieteistkümnendaks. Nagu Kristusel esimese sündimise õigus on kõige tema au ja austusega, nõnda annab ta sellest kõikidele oma ristiinimestele osa, et ka nemad usu läbi peawad kuningad ja preestrid olema Kristusega, nagu Peetrus ütleb 1. Petr. 2: „Teie olete kuninglik preestri amet ja püha rahwas.“ Ja nõnda saab ristiinimene usu läbi nii suureks tõstetud, et ta waimulikult kõikide asjade üle isand on; sest ükski asi ei wõi teda keelata õndsaks saamast. Jah, peabki kõik tema õndsuseks kaasa aitama, nagu Paulus ütleb Rom. 8: „Kõik tuleb heaks neile, kes Jumalat armastawad, kes tema enne peetud nõu järel on kutsutud,“ olgu elu ehk surm, patt ehk wagadus, head ehk kurjad päewad, ehk mis iial weel wõib nimetada. Niisamuti 1. Kor. 3: „Kõik on teie päralt, olgu elu ehk surm, olgu olewad asjad ehk tulewad.“ See ei tähenda mitte, et kõik need asjad ihulikult meie meelewalda saawad, et meie neid omame ja tarwitame, nagu ilmlikud inimesed arwawad. Sest meie peame ihu poolest surema ega pease ükski surmast. Niisamuti peame meie mitme muu asja alla heitma, nagu meie Kristuse ja tema pühade elust näeme. Sest see on waimulik wõim: ehk küll ihulikult surutakse, siiski antakse wõimust, et ma oma hingele igast asjast wõin kasu saada parandamiseks, et isegi kannatused ja surm mulle wõiwad õnnistuseks tulla. See on suur kaunis austus ja õige kõige kangem wõim, waimulik kuninga wägi, et kõik asjad, olgu nad kuigi head ehk kuigi pahad mulle heaks peawad olema, kui ma usun, ja minul neid ometi tarwis ei lähe, waid mul on usust küll. Waata, kui kallis on ristiinimese wabadus ja wõim!

Kuueteistkümnendaks. Üle selle oleme meie preestrid, see on weel palju enam kui kuninga au, sest et preestriamet meid kõlbawaks teeb Jumala ette astuda ja teiste eest paluda. Sest Jumala ette astuda ja paluda ei sünni ühelegi muule, kui preestritele. Selle eesõiguse on Kristus meile toimetanud, et meie waimulikult üks teise eest wõiksime kosta ja paluda, nagu preester ihulikult rahwa eest wälja astub ja palub. Aga kes Kristuse sisse ei usu, sellel ükski asi ei tule heaks; ta on kõikide asjade ori, ja kõik asjad saawad temale pahanduseks. Ei ole ka tema palwe Jumala meele pärast ega jõua Jumala palge

ette. Kes wõib nüüd ristiinimese au ja kõrgust mõista? Oma kuninga ameti poolest on tal kõikide asjade üle wõimus, oma preestri ameti poolest saab ta Jumalastki jagu, sest Jumal teeb, mis ta palub ja soowib, nagu lauluraamatus kirjutatud on (Taw. l. 145, 19): „Jumal teeb nende meele pärast, kes teda kardawad, ja nende kisendamist kuuleb tema ja peastab nad ära.“ Selle au osaliseks ei saa nad ühegi töö läbi, waid üksnes usu läbi. Sellest on selgeste näha, et ristiinimene kõigist asjust waba ja kõik asjad on tema meelewalla all ega lähe temal wagaks= ja õndsakssaamiseks häid tegusid tarwis, waid usk saadab seda kõik rohkesti korda. Ja kui ta nii jõle oleks, ja mõtleks mõne hea teo läbi wagaks, wabaks, õndsaks ehk ristiinimeseks saada, siis kaotaks ta usu ja kõik need nimetatud asjad ühe korruga. Just nagu koer, kes liha tüki suus kandis ja lihatüki kuju wees nähes, seda püüdma hakkas, lihast ja tema kujust wee sees ühtlasi ilma jäi.

Seitsmeteistkümnendaks. Sa küsid, mis wahe siis on preestrite ja wõhikute (liht ristiinimeste) wahel, kui ometi kõik peawad preestrid olema? Wastus: Sõnakesele „preester, waimulik“ on liiga tehtud, kui seda selle wäikese seltsi kohta hakati tarwitama, keda nüüd waimulikuks seisuseks nimetatakse, kuna kõik peawad waimulikud olema. Püha kiri ei tee muud wahet, kui seda, et ta neid, kes õpetatud ja ameti peale õnnistatud on, teenriteks, sulasteks, majapidajateks nimetab, kes teistele Kristust, usku ja kristlikku wabadust kuulutawad. Sest ehk meie küll kõik ühtewiisi preestrid oleme, siiski ei wõi kõik koguduse teenrid ega majapidajad olla, ega jutlust ütelda. Nõnda ütleb ka Paulus 1. Kor. 4: „Nõnda arwaku meid igaüks kui Kristuse sulasid ja majapidajaid Jumala salaja asjade üle.“ Aga nüüd on majapidamisest niisugune ilmlik, uhke, hirmus walitsus ja meelewald saanud, et päris ilmlikku walitsust temaga wõrreldagi ei wõi; just nagu ei oleks need ristiinimesed, kes waimulikus seisuses ei ole. Seega riisutakse meilt päris kristlik armuõpetus wabadusest, usust ja kõigest sellest ära, mis meie Kristusest oleme saanud, ja ka Kristus ise. Nende asemele oleme saanud palju inimeste seadmisi ja kombeid, ja oleme kõige tühisemate inimeste sulasteks heitnud.

Kaheksateistkümnendaks. Kõigest sellest õpime meie, et sellest küll ei ole, kui Kristuse elu ja tööd pealiskaudselt kuulutatakse nagu mõnda ajaloolist sündmust, weel wähem, kui jutlusest temast hoopis waigitakse, ja üksnes waimulikku õigusteadust ehk muid inimeste seadmisi ja õpetusi kuulutatakse. Ka neid on palju, kes Kristust nõnda kuulutawad, ehk temast nõnda loewad, et neil temast hale meel on, ja et nad juutidega tema pärast pahandawad ja muud lapsikut wiisi ajawad. Aga Kristust tuleb nõnda kuulutada, et minul ja sinul seeläbi usk tõuseb ja kaswab. See sünnib siis kui mulle öeldakse, mispärast Kristus on tulnud, kudas teda tuleb wastu wõtta ja tema õnnistust nõuda, mis ta mulle on toonud ja annud; kui weel õiete seda kristlikku wabadust seletatakse, mida meie tema läbi oleme saanud, ja kudas meie ühed kuningad ja preestrid oleme, kelle wõimu all kõik asjad on. Ja et Jumal seda mis meie teeme, heldeste wastu wõtab ja lahkeste selle peale waatab, nagu ma senni olen seletanud. Sest kui hing Kristust nõnda wastu wõtab, siis peab ta kõigest südamest rõõmsaks saama, kohutust tundma ja soojaks minema armastuses Kristuse wastu. Aga käskude ja tegudega ei saa inimene seda ialgi kätte. Aga kes wõib niisugusele südamele kahju teha ehk teda hirmutada. Kui patt ehk surm kallale kipuwad, siis usub tema, et Kristuse wagadus tema oma on, ja tema patud ei ole enam tema omad, waid on Kristuse omaks saanud. Siis peab patt Kristuse wagaduse sisse usu läbi ära kaduma, nagu ülewal öeldud on, ja hing õpib apostliga surma ja patule wastu panema ja ütleva: „Surm, kus on sinu astel? Põrguhaud, kus on sinu wõimus? Aga surma astel on patt ja patu

wägi on käsk. Aga tänu Jumalale, kes meile wõimust annab meie Issanda Jeesuse Kristuse läbi. Ja surm on ära neeldud wõimuse sisse j. n. e.

Üheksateistkümnendaks. Olgu seega küllalt räägitud seespidisest inimesest, tema wabadusest ja õigusest, millel mingit käsku ega head tööd waja ei ole; olekski kahjulik, kui inimene omale nende läbi tahaks õigust pärida.

Nüüd tuleb meil teine jagu ja hakkame välispidisest inimesest rääkima. Siin tahame neile wastata, kes selle üle on pahased, mis senni seletati, ja nõnda räägiwad: Noh, kui usk üksipäinis kõik on ja jõuab täieste õigeks teha, mispärast on siis head teod kästud. Siis pangem käed sülle ja olgem rahul! Ei, armas inimene, mitte nõnda! Lugu oleks tõe poolest nõnda, kui sa üksnes seespidine inimene oleksid, kes koguni waimulikuks ja seespidiseks saanud. See aga ei wõi sündida enne wiimist päewa. Siin maailmas jääb see ikka paljalt hakatuseks ja kaswamiseks, mis tulewas ilmas täieliseks saab. Seepärast räägib apostel Waimu esimestest andidest; nõnda käib seia alla, mis ülewal öeldi: „Ristiinimene on teenija sulane ja igäuhe alla heidetud.“ See tähendab seda: selle poolest, et ta waba on, ei lähe temale tegusid tarwis, aga selle poolest, et ta sulane on, peab ta kõiksugu tegusid tegema. Kusas see sünnib seda tahame nüüd tähele panna.

Kahekümnendaks. Ehk küll inimene seespidi hinge poolest usu läbi täielikult õigeks on mõistetud, ja temal kõik on, mis temale tarwis läheb, muud kui et see usk ja õigus ühtelugu peawad kaswama igawese elu poole, siiski käib ta siin ihulikus elus ja peab oma ihu tallitsema ja teiste inimestega tegemist tegema. Sellest nüüd hakkawad teod peale. Ta ei wõi laiselda, waid ihu peab tõeste ühes paastuma, walwama, töötama; teda tuleb kainelt pidada ja kasinuses harjutada, et ta seestpidisele inimesele ja usule allaheitlik oleks ja temaga ühesuguseks saaks. Et ta ei keelaks ega paneks wastu, nagu tema wiis on, kui teda taltsaks ei tehta. Sest seestpidine inimene on Jumalaga ühes nõus, ta on rõõmus ja heameeleline Kristuse pärast, kes temale nii palju head on teinud. Ja selle peale käib tema hea tahtmine, et ta selle eest Jumalat wabas armastuses saaks teenida. Aga omas lihas leiab tema wastast tahtmist, see tahab maailma teenida ja seda nõuda, mis liha himustab. Seda usk ei wõi sallida, ja ta kipub hea meelega tema kallale teda sundima ja taltsaks tegema, nagu Paulus ütleb Rom. 7: „Mul on hea meel Jumala käsust seestpidise inimese poolest. Aga ma tunnen teist käsku oma liikmete sees, see wõtab mind wangi patu käsu alla.“ Niisamuti 1. Kor. 9: „Ma sunnin oma ihu ja tallitsen teda, et mina muile jutlust ei ütle ja ise ei saa kõlwatumaks.“ Niisamuti Kal. 5: „Kes Kristuse päralt on, need on oma liha risti löönud ihaldamistega ja himudega.“

Kahekümne esimeseks. Aga neid tegusid ei tule ses arwamises teha, nagu peaks inimene nende läbi Jumala ees õigeks saama. Seda wale arwamist ei wõi usk sallida. Sest tema üksipäinis on wagadus Jumala ees, ega wõi teist wagadust olla. Aga sellepärast tuleb neid teha et ihu taltsaks tehtud ja kurjadest himudest puhastatud saaks ja et silm ainult ses mõttes himusid tähele paneks, kudas ta neid wälja ajada saaks. Sest et hing usu läbi puhas on ja Jumalat armastab, soowib ta hea meelega, et kõik asjad puhtad oleksid, iseäranis tema oma ihu, ja et kõik temaga ühes Jumalat armastaksid ja austaksid. Nõnda siis tuleb, et inimene oma enese ihu pärast ei wõi tööta seista, waid peab ennast heades tegudes harjutama, et ta teda sunniks. Aga need teod ei ole igatahes tema päris headus, mis läbi ta Jumala ees õige ja waga on, waid ta tehku neid waba armastuse pärast ilma kasu nõudmata, et ta Jumala meele pärast oleks; ja ärgu nõudku ta sellega muud midagi taha, kui seda, et see Jumala meelt mööda oleks, kelle tahtmist ta hea meelega ja

täielikult tahaks täita. Selle järel võib nüüd igaüks enesele mõõtu ja määra seada, kui palju ta oma ihu peab sundima, sest tema paastub, walwab, töötab seda mööda kudas ta näeb ihule tarwis olevat tema wallatuse taltsutamiseks. Aga need kes tegude läbi loodavad õndsaks saada, ei püüa ihu taltsaks teha, waid suurustelewad tegude pärast ja arwawad sellest küll olevat, kui nad aga palju suuri tegusid teewad; sellega olla nad Jumala meele pärast. Ja selle üle nad siis murravad oma päid, kudas nad neid õieti suureste wõiksid teha, ja rikuwad oma ihusid. See on aga suur rumalus ja kristlikust elust waleste arusaamine, et nad ilma usuta tegude läbi tahawad õigeks ja õndsaks saada.

Kahekümne teiseks. Asja seletuseks lisan weel mõned tähendused juurde: Kui ristiinimene on usu ja Jumala selge armu läbi õigeks mõistetud ja õndsaks saanud, siis tuleb tema tegude peale nõnda waadata, nagu Aadama ja Eewa tegude peale, mis neil paradiisis oliwad, millest 1. Mos. 2 kirjutatakse, et Jumal inimese lõi ja teda paradiisi aeda elama pani, et ta seda pidi harima ja hoidma. Nüüd oli Adam Jumalast patutumaks loodud; ta oli siis waga ja õige ega pidanud alles paradiisi harimise ja hoidmise läbi wagaks ja õigeks saama. Aga et ta ei seisaks tööta, siis andis Jumal temale selle talituse, et ta paradiisi pidi harima ja hoidma. Need oleksid wabad teod olnud, üksnes selleks tehtud, et Jumalat rõõmustada, aga mitte õiguse kätte saamise pärast. Sest õige ta oli ennegi, nagu ka meie loomu poolest oleksime õiged olnud. Niisamuti on lugu uskliku ristiinimesega, kes usu läbi uuesti loodud ja paradiisi osaliseks on saanud. Temal ei ole tegusid waja õigekssaamiseks. Aga et ta tööta ei seisaks, waid oma ihu tallitseks ja hoiaks, on niisugused wabad teod teha kästud, et ta nendega Jumalat rõõmustaks.

Niisamuti, nagu ammeti peale õnnistatud piiskop, kui ta kirikuid pühitseb, lapsi õnnistab ehk muid ammeti talitusi toimetab, siis ei tee need talitused teda piiskopiks, - jah, kui ta enne ei oleks piiskopiks seatud, siis ükski neist töödest ei kõlbaks, waid oleks päris narritöö; nõnda ka ristiinimene, kes usu läbi ristiinimeseks on pühitsetud, ei saa kui ta häid tegusid teeb nende läbi mitte paremine ega täielikumalt ristiinimeseks pühitsetud, (see võib üksnes usu kaswamise läbi sündida); jah, kui ta ju enne ei usuks ega oleks ristiinimene, siis kõik tema teod ei aitaks midagi, waid oleksid tühjad needmise wäärt patud.

Kahekümne kolmandaks. Seepärast on need kaks sõna õiged: „Head wagad teod ei tee iialgi meest heaks ega wagaks, waid hea waga mees teeb häid wagasid tegusid;“ niisamuti: „Kurjad teod ei tee meest kurjaks, waid kuri mees teeb kurje tegusid.“ Esmalt olgu inimese süda hea ja waga, siis tulewad head teod iseenesest, nagu Kristus ütleb: „Paha puu ei wõi head wilja kanda, hea puu ei wõi kurja wilja kanda.“ Selge on, et wili ei kannu puud ega kaswa puu wilja otsas, waid puu kannab wilja, ja wili kaswab puude otsas. Nagu puud enne peawad olema, siis wast wili, ja wili ei tee puud heaks ehk pahaks, waid puu wilja; nõnda on inimene omas südames hea ehk kuri, enne kui ta head ehk kurja teeb, ega tee tema teod teda pahaks ehk kurjaks, waid tema teeb häid ehk kurje tegusid. Seda sama näeme meie iga käsitöö juures. Hästi ehk halwasti ehitatud maja ei tee head ehk halba ehitusmeistrid, waid hea ehitusmeister ehitab hea maja ja wilets wiletsa. Ükski töö ei tee meistrid, waid nagu meister, nõnda ka töö. Niisamasugune lugu on ka ristiinimese tegudega. Seda mööda, kas ta usus seisab wõi ei seisa, on ka tema teud head ehk kurjad, ega tee tema teod teda heaks ehk usklikuks. Nagu teod usklikuks ei tee, nõnda ei tee nemad ka õigeks; aga niisamati nagu usk õigeks teeb, nõnda teeb ta ka meie teod heaks. Kui nüüd teod kedagi wagaks ei tee, waid inimene enne peab waga olema, et ta häid tegusid wõiks teha, siis on selge, et üksipäinis usk

selgest armust Kristuse ja tema sõna läbi südant täieste wagaks ja õndsaks võib teha, ja et usklikul ühtegi tegu, ühtegi käsku waja ei ole õndsaks saamiseks, waid et ta kõikidest käskudest waba on, ja et ta kõik, mis ta ette wõtab, selgest wabast meelest teeb ilma kasu nõudmata, ilma et ta sellega oma hinge kasu ehk õndsust püüaks (sest ta on ju ennegi täis ja õnnis usu ja Jumala armu läbi), waid ta teeb kõik et ta Jumalat sellega rõõmustaks.

Kahekümne neljandaks. Aga seda kellel usku ei ole, ei aita ükski hea töö wagadusele ega õndsusele. Ega tee ka kurjad teod teda kurjaks ega mõista teda hukka, waid uskmata meel, mis kõike inimest ihulikus pahaks puuks teeb, see teeb kurje needmise wäärilisi tegusid. Seepärast kui keegi wagaks ehk kurjaks aab, siis see ei hakka mitte tegudest peale, waid usust, nagu tark ütleb: „See on kõige patu hakatus, kui Inimene Jumalast lahkub ja teda ei usu.“ Nõnda seletab ka Kristus, et ei pea tegudega peale hakatama üteldes: „Ehk istutage hea puu, siis on ka tema wili hea; ehk istutage paha puu, siis on ka tema wili paha.“ See on, kes head wilja tahab, see waadaku, et ta hea puu istutaks. Niisamuti, kes häid tegusid tahab teha, see ärgu hakaku tegudest peale, waid inimese isikust, kes tegusid teeb. Aga isikut ei tee keegi muu heaks, kui aga usk, ja keegi muu ei tee teda halwaks kui umbusk. See on küll tõsi, et teod inimest wagaks ehk halwaks teewad teiste inimeste ees, see on, nad näitawad awalikult üles, kes waga on ja kes kuri, nagu Kristus ütleb Matt. 7: „Nende wiljast peate teie neid tundma.“ Aga wäline wagadus võib ka silmakirjaks olla, ja mitmed annawad ennast see läbi eksitada; nad kirjutawad ja õpetawad kudas häid tegusid tuleb teha ja wagaks saada, aga usku nad ei tuleta meelde. Nad käiwad omad teed, pime juhatab pimedat; nad näewad palju waewa mitme teoga, aga õigele wagadusele nad siiski ei jõua. Neist kirjutab Paulus 2. Tim. 3: „Kellel on Jumala kartuse nägu aga selle wäe salgawad nemad ära. Kes ikka õpiwad ja ei wõi iial tõetundmisele saada.“

Kes nüüd nende pimedatega ei taha eksida, see ei pea tegude ega käskude ega õpetuste juures peatama, waid peab kõige pealt tähele panema kuidas inimese isik wagaks saab. Aga see ei saa wagaks ega õndsaks käsu ega teo läbi, waid Jumala sõna (see on tema armutootuse) ja usu läbi, et Jumala päralt kõik oleks; sest tema üksnes teeb meid õndsaks oma armusõna läbi, muidu selgest halastusest, ja ei mitte meie tegude pärast.

Kahekümne viiendaks. Selle järel võib kergelt ära tunda, mis poolest häid tegusid tuleb kiita, mispoolest laita, ja kudas kõik õpetust headest tegudest tuleb mõista. Sest kui neid kes eksiarwamises tehakse, et tegude läbi püütakse õigeks ja õndsaks saada, siis nemad ei olegi head, waid hukatuse wäärt. Sest nad ei ole wabast meelest tehtud, ja teotawad Jumala armu, mis üksipäinis jõuab õigeks ja õndsaks teha usu läbi; seda teod ei jõua, ja lubawad seda ometi teha, segawad sellega armule waele ja rikuwad tema töö ja au. Sellepoolest siis täidame häid tegusid; ei mitte nende eneste pärast, waid selle paha lisanduse ja pöörase eksiarwamise pärast. Selle läbi nad ei olegi head, ehk küll näiwad head olewat; ja sellega nad siis petawad iseendid ja teisi, otseku kiskjad hundid lammaste riidis. Aga see paha lisandus ja pöörane arwamine on üsna wõitmata kui usku südames ei ole. Ta on wariseeri meelega inimeste südames walitsemas senni kui usk tuleb ja teda kaotab. Omast wäest ei suuda inimene seda kaotada, ega jõua ka tunda, et see eksiarwamine on; waid ta peab seda pealegi kauniks pühaks õpetuseks. Seepärast annawad nii mitmed endid eksitada.

Nõnda siis, ehk küll tarwis on, kahetsemisest, pihtimisest, äratasumist kirjutada ja õpetada, siiski võib see paljas saadanlik eksitaw õpetus olla, kui ei juhata edasi usu poole. Kumbagi tuleb õpetada, mitte aga teist üskikult:

Jumala käsusõna tuleb kuulutada patuste hirmutamiseks ja nende pattude karistamiseks, et nad peaksid kahetsema ja meelt parandama. Aga siia ei tohi peatama jääda, vaid tuleb teiseks ka armutootuse sõna kuulutada, et sellega usule juhatada, ilma milleta käsud, kahetsemine ja kõik muud asjata on. On küll veel õpetajaid olemas, kes patu kahetsemist ja armu kuulutavad, aga nad ei tee kumbagi selgeks ega õpeta, kust ja kudas kahetsemine tuleb ja kudas usk. Sest kahetsemine tuleb käskudest, usk Jumala töotustest. Ja nõnda saab inimene usu läbi Jumala töotuse sisse õigeks mõistetud ja ülendatud, kui ta enne Jumala käsu läbi küllalt on alandatud ja patutundmisele juhatatud.

Kahekümne kuuendaks. Olgu nüüd küllalt räägitud tegudest üleüldse ja neist, mida ristiinimene oma enese ihu vastu peab tegema. Nüüd tahame veel neist tegudest rääkida, mida ta teiste inimeste vastu teeb. Sest inimene ei ela üksnes omas ihus, vaid ka teiste inimeste keskel. Seepärast ei või ta ilma tegudeta olla nende vastu, ta peab nendega rääkima, nendega tegemist tegema, ehk neist tegudest küll ühtki tarwis ei ole, et ta seeläbi õigeks ehk õndsaks saaks. Seepärast peab ta neid waba tahtmisega tegema ja ainult selle püüdmisega, et ta nendega teisi teeniks ja aitaks, muud midagi silmas pidades kui seda mis teistele tarwis on. See on tõe poolest kristlik elu, ja usk hakkab rõõmuga ja armastusega tööle, nagu Paulus Kalatia kogudust tegema õpetab. Ka Wilippi raamatus näitab ta neile esmalt, et neil usu läbi Kristuse sisse kõik arm ja küllus on, ja siis jätkab ta oma õpetust üteldes: „Kui nüüd manitsus Kristuses, kui peale käimine armastuses, kui Waimu osadus, kui südamlilik halastus, teie juures veel midagi maksab, siis tehke minu rõõm täieliseks ja olge ühemeelised, ja pidage ühesugust armastust kui üks hing ühte ja sedasama taga nõudes. Ärgu waadaku ükski oma kasu peale, vaid igaüks waadaku ka teise kasu peale“ (Wil. 2. 1, 2, 4). Waata kui selgeste Paulus siin näitab, milles kristlik elu seisab, nimelt selles, et meie kõikide oma tegudega seda peame nõudma, mis ligimesele heaks tuleb. Sest õndsakssaamiseks on igaühel omast usust küll; nõnda jääb kõik ta elu ja kõik ta head teod jõude, et ta nendega ligimest waba armastuse pärast teeniks. Seepärast seab apostel ka Kristust meie eesmärgiks ette, üteldes: Seesamasugune meel olgu ka teil, kui Kristusel Jeesusel oli, kes ehk temal küll Jumala nagu oli – ja temal sellest wõis küll olla, ega olnud temal seda tarwis, mis ta siin elas, töötas ja kannatas, nagu peaks ta seeläbi wagaks ja õndsaks saama – siiski selle näo maha jättis ja enesele sulase näo wõttis. Ja ta on palju teinud ja kannatanud, muud midagi silmas pidades, kui aga meie kasu, ja on nõnda, ehk ta küll waba oli, meie pärast sulaseks saanud.

Kahekümne seitsmendaks. Nagu Kristusel, kes meie pea on, nõnda olgu siis ka ristiinimesel usust täieste küll; ta kaswatagu usku ühtelugu, sest see on tema elu wagadus ja õndsus ja annab temale kõik kätte, mis Kristusel ja Jumalal on, nagu ülewal on öeldud ja nagu Paulus Kalatia kogudusele 2 p. Ütleb: „Mis mina nüüd lihas elan, seda elan ma usust Jumala Poja sisse.“ Ja siiski peab ristiinimene, ehk ta küll waba on, ühtlasi hea meelega sulaseks heitma, et ta oma ligimest aitaks ja nõnda temaga toimetaks ja talitaks, nagu Jumal Kristuse läbi temaga on talitanud. Ja kõike seda tehku tema ilma kasu nõudmata, ja ärgu püüdku ka sellega muud midagi, kui aga Jumala meele pärast olla. Ta arwaku nõnda: Minu Jumal on mind, ärakadunud ja hukkamõistetud inimest selgest halastusest, ilma et ma seda wäärt ehk teeninud oleksin Kristuse läbi ja tema sees kõige wagaduse ja õndsuse täiusega ehtinud, nõnda et mul midagi muud üle selle tarwis ei ole, kui aga uskuda, et see nõnda on. Hea küll! Siis tahan mina niisugusele isale, kes mind oma äramõistmata rikkaste annetega on õnnistanud, ka omalt poolt waba, rõõmsa

meelega ilma kasu nõudmata seda teha, mis tema meele järel on, ja tahan oma ligimese vastu nõnda nagu Kristus minu vastu on olnud ega taha muud teha, kui aga seda mis ma ligimesele näen tarwis, kasuliku ja hea olewat; sest mul on ometi usu läbi Kristuse sees kõiki asju rohkeste ja küll. Waata, nõnda woolab usust armastus Jumala vastu ja igatsus tema järel, ja armastusest waba, heameelne rõõmus püüdmine ligimest ilma kasu nõudmata aidata. Sest nagu ligimene hädas on ja meie abi temale tarwis läheb, nõnda oleme ka meie Jumala ees hädas olnud ja oleme tema armu tarwitanud. Ja nagu Jumal meid Kristuses muidu on aidanud, nõnda peame ka meie oma ihu ja tema tegude läbi alati oma ligimest aitama. Nõnda näeme meie, kudas ristiinimese elu ülewäga aus elu on. Kahjuks on ta nüüd maailmas üsna hukas, jah, teda ei tuntagi ega kuulutata.

Kahekümne kaheksandaks. Nõnda meie loeme Luuka 2 peatükis, et neitsi Maria kuue nädala pärast käsu eeskirja järel templisse läks puhastamise pärast nagu muud naesed, kuna ta ometi ei olnud roojane nagu teised. Tal ei läinud puhastamist tarwis ega olnud tema kohus seda teha. Aga ta tegi seda waba tahtmisega armastuse pärast, et ta teisi naesi ei põlgaks waid jääks nende hulka. Nõnda laskis püha Paulus Timoteuse ümber lõigata, ei mitte nagu oleks see tarwis olnud, waid et ta nõndrausulistele juutide seast asja ei annaks paha mõtelda. Aga Tiitust ei tahtnud tema ümber lõigata lasta, kui seda nõuti, nagu oleks see õndsuseks tarwis. Ja kui Kristuse jüngrite käest maksuraha nõuti, Matt. 17., siis Kristus waidles küll Peetrusega, kas siis kuninga lapsed maksust wabad ei ole. Ja kui Peetrus seda jaatas, siis käskis ta ometi mere äärde minna ja ütles. „Et meie neid ei pahandaks, siis mine järwe äärde ja heida õng sisse, ja wõta esimene kala, mis üles tuleb; ja kui sa tema suu awad, siis leiad sa ühe raha; see wõta ja anna neile minu ja sinu eest.“ See on küll kaunis seletus meie õpetuse toetamiseks, et Kristus ennast ja omasid wabadeks kuningalasteks nimetab, kellel midagi waja ei ole, ja siis heatahtliselt alla heidab, teenib ja maksusid maksab.

Nagu see maksmine ei ole Kristusele tarwis olnud et ta wagaks ja õndsaks saaks, nõnda ei ole ka tema muud teod ega ka tema omaste teod õndsakssaamiseks tarwis olnud, waid nad on kõik wabad armastuse tööd teiste meeleheaks ja parandamiseks. Niisugused peaksid ka kõikide preestrite, kloostrite ja pühade asutuste teod olema, nõnda et igäuks oma seisuse ehk seltsi tööd ainult selle püüdmisega teeks, et ta teisi teeniks ja rõõmustaks ja oma ihu tallitseks, ja oma eesmärgiga teisi ärataks, et need kellel waja on oma ihu tallitseda, ka nõnda teeksid. Aga selle eest tuleks alati hoida, et keegi ei mõtleks selle läbi wagaks ja õndsaks saada, mis üksnes usu wäest tuleb. Nõnda käsib ka Paulus Rom. 13 ja Tiit. 3 ilmliku walitsuse alla heita, ei mitte et seeläbi õndsaks saada, waid et igäuks ligimest ja ülemaid hea meelega teeniks ja nende tahtmist teeks armastuses ja wabaduses. Kellel see selge on, see wõib kergelt nende mitmesuguste paawsti, piiskoppide, kloostrite, wagade asutuste, würstide ja isandate käskude alla heita, mida mõned hullud waimulikud ülemad nõuawad, nagu oleksid nad õndsakssaamiseks tarwis, ja nimetawad neid kiriku eeskirjadeks, mis kudagi õige ei ole. Sest waba ristiinimene räägib nõnda: Ma olen walmis paastuma, palwetama, seda ehk teist tegu, mis kästakse, tegema, ei mitte seepärast et mul seda tarwis on, ehk et ma selle läbi tahaksin wagaks ja õndsaks saada, waid ma teen ehk kannatan seda paawstile, piiskoppile, kogudusele, ehk kaaswennale ehk isandale meeleheaks, eesmärgiks ehk teenistuseks, nagu Kristus palju suuremaid asju minu heaks on teinud ja kannatanud, mis temal weel wähem waja oli teha. Ja ehk see küll waljude isandate õigus ei ole, seda nõuda, siiski ei tee see mulle kahju, sest et

see Jumala käsu vastu ei käi.

Kahekümne üheksandaks. Selle järel võib nüüd igaüks selget otsust teha tegude ja käskude kohta, võib ka ära tunda missugused waimulikud ülemad hullud ja pimedad, ja missugused õiged ja mõistlikud on. Sest kui inimese töö ei ole selleks tehtud, [et] teist teenida ehk tema meele järel olla – kui teine aga ei sunni Jumala tahtmise vastu tegema – siis ei ole see hea kristlik töö. Seepärast kardan mina, et wagad asutused, kirikud, kloostrid, altarid, soowitused kirikute heaks suuremalt osalt ei ole kristlikud, niisamuti ka paastumised ja üksikute pühade appihüüdmised. Sest ma kardan, et kõige sellega igaüks aga seda nõuab, mis temale kasuks tuleb, sest et ta arwab see läbi omad patud tasa teha ja õndsaks saada. See tuleb sellest, et rahwas usku ja kristlikku wabadust õiete ei tunne, ja et mõned pimedad waimulikud ülemad rahwast sellele äratawad, niisugusid tegusid kiidawad, nende eest pattude andeks andmist lubawad, aga usku sugugi ei õpeta.

Aga mina annan sulle seda nõu: Kui sa midagi tahad kinkida, palwetada, paastuda, siis ära tee seda selle mõtega et sa omale tahad head ehk kasu saada, waid anna seda waba tahtmisega, et teised sellest võiksid kasu saada, ja tee seda nende heaks, siis oled sa õige ristiinimene. Mis sa ometi oma warandused ja oma head teod, mis sulle ihu talitsemiseks ja ülespidamiseks on seatud, tahad omale hoida kui sul ometi usust küll on, mille sees Jumal sulle kõik on annud? Waata, nõnda peawad Jumala annid woolama teise seest teise sisse ja seeläbi ühiseks omanduseks saama, et igaüks oma ligimese eest nõnda hoolt kannaks, nagu oleks see tema ise. Kristuse seest, kes omas elus nõnda meie omaks on saanud, nagu oleks tema see, kes meie oleme, woolawad nemad meie sisse. Meie seest peawad nemad oowama nende sisse, kellel neid tarwis on, ja nimelt nii täielikult, et ka minu usk ja õigus peab Jumala ees ligimese eest seisma, et ma tema patud kinni katan, neid oma peale wõtan, ja nõnda toimetan, nagu oleksid need minu omad, just nagu Kristus meile kõigile on teinud. Waata, see on armastuse wiis, kus ta tõsine armastus on. Aga armastus on seal tõsine, kus usk on tõsine. Seepärast tunnistab apostel 1. Kor. 13 armastuse omaduseks, et ta ei nõua seda, mis ta oma kasuks tuleb, waid mis ligimese kasuks tuleb.

Kolmekümnendaks. Kõigest sellest järeldub, et ristiinimene ei ela mitte enese sees, waid armastuse läbi elab tema Kristuse ja ligimese sees. Usu läbi tõuseb ta enese seest Jumala sisse, Jumala seest tuleb tema jälle inimeste juurde armastuses, ja jääb ometi Jumala ja jumaliku armastuse sisse, nagu Kristus ütleb Joann. 1, 51: „Teie peate nägema taewa lahti olewat, ja Jumala inglid ülesse ja alla käiwat inimese Poja peale.“ Waata, see on õige waimulik kristlik wabadus, mis südant kõikidest pattudest, käskudest ja seadmistest wabaks teeb. See wabadus on igast muust wabadusest niipalju kõrgem, kui taewas maast kõrgem on. Andku Jumal meile, et meie seda wabadust õiete mõistame ja omale hoiame. Aamen.